

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ НЕБЕЗПЕКИ І КОНТРОЛЬ КАРАНТИННИХ ШКІДЛИВИХ ОРГАНІЗМІВ ЯК ФАКТОРА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

М. М. Доля, д.с.-г.н., професор

О. О. Сикало, к.с.-г.н., доцент

Т. О. Чернега, к.с.-г.н., доцент

М. В. Сикало, магістр

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

У сучасних умовах розвитку сільського господарства головною складовою національної та економічної безпеки України є її продовольча безпека. Зокрема, виробництво та споживання екологічно чистої органічної продукції. Саме тому соціальний аспект продовольчої безпеки повинен включати безпечне продовольство з

метою як збереження здоров'я та умов життя населення, так і фітосанітарний стан агробіоценозів України.

Україна, перебуваючи на шляху євроінтеграції, повинна мати власні критерії продовольчої безпеки. Визначальними шляхами такого забезпечення є фітосанітарний контроль розвитку аграрного сектору економіки з урахуванням природно-кліматичних особливостей, а також запасів природних ресурсів ценозів.

Отже, продовольча безпека має розглядатися як важлива умова соціальної і політичної стабільності в межах країни та науково-обґрунтованих механізмів контролю національної безпеки. Важливою передумовою існування здорової нації є класичне виробництво та споживання якісної та безпечної органічної продукції на принципах міжнародних стандартів та сертифікації.

Продовольча безпека повинна своєчасно регулюватись контролюючими органами за показниками фітосанітарної ситуації, зокрема, національною організацією з карантину і захисту рослин (НОКЗР).

Важливим та вкрай необхідним і проблемним напрямом при виробництві якісної та безпечної органічної фіто-продукції є ефективний захист культурних фітоценозів від біотичних та абіотичних чинників. Серед біотичних чинників особливої уваги заслуговує вирішення проблеми контролю карантинних та некарантинних шкідливих організмів.

В умовах України на сучасному етапі надзвичайно алогічним та проблемним є те, що фактично знищені контролюючі органи за фітосанітарною ситуацією з боку держави (національні організації з карантину та захисту рослин – (НОКЗР). Особливо небезпечним на даний час залишається мораторій та заборони на перевірку фітоценозів та продукції із них на наявність об'єктів карантину рослин з практичною відсутністю фінансування. Такі негативні чинники створюють передумови гальмування контролю шкідливої біоти та відповідно безпеку і якість рослинної сировини та продукції.

Слід також враховувати, що в останні десятиріччя Україна імпортує значні обсяги рослинної сільськогосподарської продукції, яка здебільшого надходить із несприятливих у фітосанітарному відношенні регіонів світу. Переважно це тропічні регіони країн Південно-Східної і Східної Азії, Африки, Південної Америки.

Спектр продукції, з якою можливе зростання рівня потрапляння карантинних шкідливих організмів надзвичайно великий: зернові, плодові, овочеві, сухофрукти, горіхи, кава, чай, квіти, сухоцвіт, деревина тощо. При цьому тара та пакувальний матеріал, які мають

природне походження (дерев'яне кріплення, піддони, катушки для кабелю, амортизаційні матеріали рослинного походження: солома, мішковина, джут) також можуть проявляти негативну фітосанітарно-екологічну небезпеку і, зокрема, як джерела потенційного поширення карантинних шкідливих організмів.

Характерно, що Україна, яка територіально має вигідне економіко-географічне положення, є країною, через яку транзитом із сходу на захід та із півдня на північ перевозиться продукція рослинного походження. В першу чергу, це лісоматеріали та зерно, які часто мають контакт з оточуючим середовищем, однак, основна маса лісоматеріалів та зернових не проходить відповідної експертизи.

Як наслідок, ризик потрапляння у навколишнє середовище і сільськогосподарське виробництво України карантинних видів комах, збудників захворювань та насіння бур'янів, які порівняно легко адаптуються до нових умов усіх ґрунтово-кліматичних регіонів України. Це вимагає нових методологічних розробок щодо боротьби із новими видами небезпечних шкідливих організмів, із дотриманням заходів адміністративного характеру.

Система заходів може включати наступні операції організаційно-технологічної методології: знищення рослин-господарів; знезараження обладнання та приміщень; хімічну чи біопестицидну обробку; стерилізацію ґрунту; утримання ґрунту під паром; періоди відсутності рослин-господарів; використання сортів, які дозволяють стримувати чи знищувати популяції шкідливих організмів; обмеження подальшого вирощування культур; використання пасток, принад та інших фізичних заходів боротьби [2].

Досить часто це вимагає застосування методів ліквідації шкідливих організмів з інтенсивним використанням препаратів хімічного захисту рослин.

Необхідно враховувати, що біологія карантинних шкідливих організмів надто різноманітна, так само, як і технології щодо ліквідації, якими повинні володіти добре підготовлені фахівці. Викладене свідчить про нагальну необхідність підготовки висококваліфікованих спеціалістів не лише по захисту рослин, а також і по карантину рослин.

Таким чином, при плануванні програми ліквідації шкідливих організмів потрібно враховувати концепцію підготовки висококваліфікованих кадрів, час на розробку систем заходів, витрати на організацію процесу ліквідації вогнища карантинних об'єктів тощо.

Однак, прийняття рішення щодо запровадження програми ліквідації шкідливого організму є результатом експертизи показників

щодо виявлення, ідентифікації, а також рівнем небезпеки, визначеного в результаті аналізу фітосанітарного ризику, встановлення існуючого і потенційного поширення та ліквідації шкідливого організму.

В організаційно-технологічній методології усі вище перераховані елементи ефективного контролю адвентивних організмів є вкрай необхідні для виробництва.

Це є особливо актуальним у випадках, коли екстрені заходи з локалізації та ліквідації адвентивних організмів є вкрай необхідними (наприклад, виявлення в агроценозі шкідливого організму, здатного до швидкого поширення), включаючи і потребу негайного прийняття швидких та ефективних дій [3].

На сьогоднішній день актуальними є проблеми, що стосуються швидко розповсюджених територією України донедавна адвентивних, а нині обмежено-розповсюджені видів: західного кукурудзяного жука (*Diabrotica virgifera virgifera* Le Conte), південноамериканської томатної молі (*Tuta absoluta* Meur.), картопляної молі (*Phthorimaea operculella* Zell.).

Підвищеної уваги внаслідок змін клімату та підвищення температурних умов потребують види, відсутні на території України: середземноморська плодова муха (*Ceratitis capitata* Wied.), яблунева муха (*Rhagoletis pomonella* Walsh.), натальська фруктова муха (*Ceratitis rosa* Karch.), здатні акліматизуватися в умовах степової і лісостепової зони України та завдавати збитків плодовим насадженням.

Така ситуація, в свою чергу, може створити передумови до використання нових пестицидів та проведення досить часто незапланованих обробок сільськогосподарських угідь. Особливо це стосується приватних підприємств різних форм власності, малих фермерських господарств, власники яких часто ігнорують рекомендовані терміни обробки, норми використання препаратів тощо.

Враховуючи положення МСФЗ № 7 [1] у країні-експортері повинні здійснюватися наступні заходи: сертифікація рослинного матеріалу, що включає огляд до експорту, аналіз до експорту, обробку до експорту, виробництво з рослин з відповідного фіто-санітарним супроводом (наприклад, вирощених з перевічених на відсутність вірусів рослин, чи у визначених умовах); огляд або аналіз протягом одного чи кількох вегетаційних сезонів до експорту; проходження вантажу з вільного місця виробництва, вільної ділянки виробництва, зони низької чисельності шкідливого організму або вільної зони; процедури акредитації; збереження цілісності вантажу тощо.

Висновки. Головним і актуальним питанням, на сучасному етапі, є підвищення ролі НОКЗР (Департаменту фітосанітарної

безпеки), впровадження та використання норм Міжнародних стандартів з фітосанітарних заходів (які мають на сьогоднішній день рекомендаційний характер) в українському фітосанітарному законодавстві.

Пріоритетна роль фітосанітарних заходів, як превентивних у системі карантину рослин щодо контролю занесення та поширення у країні карантинних шкідливих організмів, створить передумови зменшення пестицидного навантаження на екосистеми, збільшення ролі природних регулюючих механізмів, позитивного впливу на здоров'я людей та продовольчу безпеку країни.

Список літератури

1. МСФЗ № 7: Система сертифікації на експорт, 1997. ФАО, Рим.
2. МСФЗ №8. Визначення статусу шкідливого організму в зоні, 1998. ФАО, Рим.
3. МСФЗ № 9: Вказівки щодо програм ліквідації шкідливих організмів, 1998. ФАО, Рим.